

aflagde Copulations Eed paa Friseddel til at ægte Pigen Mette af Kiøbenhavn, hvorom Attest blev ham meddelt, og han derefter dimitteret.

/ Gyldenfeldt«.

Disse Optegnelser (der i Hærens Arkiv for Kortheds Skyld populært kaldes »Frisedlen«) er paa Grund af deres særlige Fremtræden med kun een eller to Underskrifter i Stedet for de sædvanlige tre ret lette at oplede i Justitsprotokollerne; der er desuden den Fordel ved dem, at hvis man kender den omtrentlige Bryllupsdag og Regimentet, men ikke Kompagniet, kan man hurtigt finde dette af Optegnelsen og saaledes indskrænke Omraadet for Efterforskningen i Stambøgerne.

ARKÆOLOGISK-TOPOGRAFISKE BYGDESTUDIER.

Af VILH. la COUR.

Naar jeg ønsker at knytte nogle Bemærkninger til Hr. Museumsinspektør *Hans Kjær*s Anmeldelse af min Bog »*Sjællands ældste Bygder*« (Fortid og Nutid VII, 104 ff.), er det naturligvis ikke for at drøfte en Kritikers Bedømmelse af mit Arbejde — den maa i enhver Henseende staa for *hans*, som Arbejdet for *min* Regning; men Hr. Kjær giver paa flere Steder en Fremstilling af selve *Studiegrundlaget*, hvis Rigtighed jeg ikke kan anerkende, og den rette Vurdering af dette maa utvivlsomt siges at have principiel Betydning, fordi arkæologisk-topografiske Undersøgelser som de over Sjælland gennemførte meget let kan tænkes udstrakte til andre Dele af Landet. Overalt føler Lokalforskeren sig jo stillet overfor Spørgsmaalet om Bebyggelsens tidligste Udformning, og det er da af afgørende Interesse for ham, at han

klart og objektivt kan bedømme de Hjælpemidler, der staar til hans Raadighed.

Hvor Talen er om den ældste Bebyggelse af Landet, maa Hovedgrundlaget ubetinget være de Herredsindberetninger, som gemmes i Nationalmuseets I Afdelings Arkiv. Hvad disse angaar, har Hr. Kjær Ret i, at de ældre blandt dem er meget mangelfulde, for saa vidt de skal bruges til *Specialundersøgelser*. Jeg har selv understreget dette med mindst samme Styrke som min Kritiker (S. æ. B., 39). Men Forholdet bliver et ganske andet, hvis Lokalforskeren — som jeg — sætter sig det Maal at paavise »Bebyggelsen som *Helhed*«. Det forholder sig nemlig nøjagtigt som af mig meddelt: »Hvor gammelt og nyt [Kortmateriale] kan lægges Side om Side, forsvinder . . . Indtrykket af Forskellens Betydning. *Helhedsbilledet er og bliver det samme*. De højrige og de højtomme Strækninger, Højgrupper og Højrækker fordeler sig i store Træk ens, og kun hvor der rejses et Problem af speciel Art, kan den ældre Undersøgelse siges at være utilstrækkelig«.

Hr. Kjær kalder i sin Anmeldelse dette for et »Postulat, som i mange Tilfælde vil vise sig uholdbart«. Han nævner dog ikke et eneste Tilfælde, hvor »Postulaterne« svigter, og det vilde ikke heller være ham muligt. Han vil i saa godt som samtlige Sogne, fra hvilke Museet gemmer ældre og yngre Kort, finde denne Helhedsbilledets Regel bekræftet, og hvis han medtager Matrikulararkivets Kortmateriale, vil Bekræftelsen fornyes. Begge disse Ting nævner jeg (39, 41), ligesom jeg henviser til, at lignende Erfaringer er gjort paa tysk Omraade. En Opfattelse, som paa denne Maade er vundet ved udstrakt Sammenligning mellem Kort fra højest forskellige Tider, kan ikke kaldes et »Postulat«, hvis ikke al videnskabelig, paa Erfaring bygget Erkendelse skal affejes paa samme Vis. At det foreliggende Materiale »i alt væsentligt [giver os et] rigtigt *Helhedsbillede* af Gravmindernes Fordeling over Sjælland«, nærer da heller ikke en Kender som Prof. *Früis Johansen* Tvivl om (Hist. Tidsskr. 9. V. 500), og naar Hr. Kjær »tør tilføje«, at Forfatteren ikke »har manglet Advarsler om Materialets [det sjællandskes] Karakter«, tør jeg yderligere tilføje, at han ikke heller har manglet kraftige Til-

skyndelser fra arkæologisk Hold, hvis Vurderingsevne han har Grund til at værdsætte. Med Hensyn til de ganske bestemte Krav, som Bygdeproblemerne stiller, » er der i Virkeligheden næppe nogen anden dansk Landsdel, som bedre opfylder alle disse Krav, end netop Sjælland« (Prof. Friis Johansen, smstds. 499). Det er denne Erkendelse, som har afgjort Valget.

Er vort Materiale da tilstrækkeligt til at fastslaa de sjællandske Stenaldersbygders Omfang?

Hr. Kjærs Bemærkninger er paa dette Punkt temmelig uklare. Hvad vil det sige, at en Jættestue, hvori c. 100 Mennesker kan ligge begravet, »maa have en langt større Radius for sin Betydning« end en Dyse med adskilligt færre Begravelser? Skal de 100 Mennesker, som i Tidens lange Løb har fundet deres Lejested i Jættestuen, nødvendigvis i levende Live have boet mere spredt end de 5—6, der er begravet i Dyssen? Det turde virkelig afhænge af Forhold, som vi slet ikke kan skønne det allermindste om, og en saadan Opfattelse er i hvert Tilfælde i direkte Strid med Hr. Kjærs egen, senere Bemærkning, at »navnlig Jættestuerne« »har ligget i ret nær Relation til Bostedet«, med andre Ord: den store »Radius« er klogeligt bortelimineret.

Men dermed er jo ikke Kortets Brugbarhed godtgjort. Der kunde i Egne, hvorfra vi ikke kender Megalithgrave (eller dog kun ganske faa), alligevel have boet Mennesker. De var da blevet jordfæstede paa anden Vis. Desværre kommer Hr. Kjær ogsaa paa dette Punkt til at modsige sig selv. Megalithgravene er, siger han, »overhovedet ikke noget sandt Udtryk for Stenaldersbygdens Omfang og Størrelse. En Del af Befolkningen kan være gravlagt i de Jordgrave under aaben Mark, som er fundne hist og her«. Meget vel, det har utvivlsomt været Tilfældet; men skal det have nogen Betydning for vor Opfattelse af Megalithbyggerne som *Helhed*, maatte disse Grave jo være talrige nok til i væsentlig Grad at ændre Billedet af Bygderne. Hvor forbavset bliver man derfor ikke, naar man straks efter læser: »At der virkelig skulde kunne blive Tale om et stort Antal Jordgrave, synes mig ret usandsynligt«. Mon vi saa ikke skulde kunne se bort fra dem?

Der er dog eet Punkt, hvor Museets Materiale næppe slaar til: det er i en Del af Østsjælland, hvad jeg selv har fremhævet (S. æ. B. 104, 107, 114). I særlig Grad gælder det Stevns. Man kan forklare Forholdet mellem de strøgvis talrige Fund her og de faa Stenaldermindesmærker ud fra den Opfattelse, at vi paa disse Egne befinder os i Megalithkulturens Yderzone og til Gengæld indenfor den østdanske Enkeltgravskulturs Omraade (saaledes Prof. Friis Johansen, a. St. 503). Jeg skal paa ingen Maade nægte Muligheden heraf, og under alle Omstændigheder er den fremsatte Tanke af ikke ringe Interesse. Alligevel, Svagheden i Kortbilledet fra dette baade begrænsede og stærkt afgrænsede Omraade er uden fjerneste Betydning for, hvad Kortene fra den øvrige Del af Sjælland viser os, og det er derfor saare langt fra at være »tilstrækkeligt«, som Hr. Kjær skriver, at henvise til Stevns, naar Spørgsmaalet er, hvorvidt vi som *Regel* kan danne os et paalideligt Billede af Stenalderbebyggelsen ved at fremskaffe arkæologiske Kort over Megalithgravene paa Sjælland.

Som nævnt i Begyndelsen skal jeg ikke modsige min Kritiker paa de Punkter, hvor hans Anker ikke er af principiel Betydning; men jeg har ikke ment det rigtigt at tilbageholde en Protest mod en Fremstilling af selve det arkæologisk-topografiske Studiegrundlag som i alt væsentligt svigtende. Hr. Kjær kan nemlig ved sine Udtalelser paa dette Punkt bibringe den interesserede Almenhed et fuldkommen skævt Indtryk af den Værdi Nationalmuseets Herredsindberetninger har for Undersøgelsen af vor ældste Bebyggelseshistorie. Det fejler ikke, at der ude omkring i Landet sidder adskillige lokalhistorisk Interesserede, som før eller senere vil finde Vej til disse værdifulde Arkivalier, og de skulde nødvendig paa Forhaand faa den Tanke, at de derved bare vilde »forlofte« sig paa uløselige Opgaver. De skal gøre sig klart, at det foreløbig kun undtagelsesvis kan nytte noget at give sig i Kast med *Specialundersøgelser*; men *Bygdeproblemerne*, al Bebyggelseshistories egentlige, store Problemkærne, kan ad arkæologisk Vej belyses fra mange Sider, og der er mere end Arbejdsstof nok for enhver, som sysler med disse Spørgsmaal.

Tillige skal de — for at slutte, hvor Hr. Kjær slutter — ikke

tro, at kun den, som paa Museets Vegne udgraver en Høj eller opmaaler en Boplads, faar Lejlighed til at se »primært« paa Tingene, mens Resten »skriver Bøger paa andres Iagttagelser«. Enhver Forsker gør sine Iagttagelser »primært«, naar han arbejder ude i Terrænet paa Grundlag af sine Forgængeres Erfaringer, eller naar han samler det Stof, de har tilrettelagt, og belyser det selvstændigt ved at stille sine egne Spørgsmaal og give sine egne Svar.

VORE AARBØGERS RETNINGSLINIE.

Nogle Betragtninger af C. KLITGAARD.

Efter at Digteren Jeppe Aakjær har fratraadt Redaktionen af »Historisk Aarbog for Skive og Omegn«, har Dr. phil. Gudmund Schütte overtaget dette Hverv, og dermed vil denne Aarbog, der indtil Aargangen 1927 har haft et udpræget Aakjærsk Tilsnit med dets Fordele — og man tør vel ogsaa paa dette Omraade sige Mangler — sikkert faa et andet Præg, selv om den ansete Filolog og Folklorist i et Forord til Aarbog 1928 udtaler, at Læserne ikke skal være rædde for, at den vante Kurs altfor brat og voldsomt skal blive forladt. Disse »beroligende« Ord efterfølges nemlig af en Redegørelse for den nye Redaktions Syn paa Aarbogs-Virksomhederne i det hele og en Bebudelse af, hvilken ny Kurs, der vil blive styret.

Doktoren kan ikke love at holde sig »indenfor Salling Sysseles snævert afstukne Grænser: jeg maa udvide Sigtet til at omfatte hele Jylland«. Og saa følger en lille elskværdig Reprimande til vore historiske Lokaltidsskrifter, der hidtil har arbejdet i spredt Fægtning, og til »Dansk historisk Fællesforening«, der hidtil ikke har evnet at organisere de lokale Samfund til fælles Retningslinier, men har ladet dem selv afgøre, hvilket Stof de ønskede at bringe til deres Medlemmers Kundskab. Dernæst følger Slagordet, der for det organiserede Arbejde bør være Kulturgeografi, derunder indbefattet alt muligt som Ordforraad, Lydformer, Sagn,